

Svoboda projevu a „hate speech“

Kateřina Šimáčková

ÚSTAVNÍ
SOUD

Svobodný projev

Součást hodnotového řádu i základní svoboda.

Základní práva tvoří objektivní hodnotový řád, v němž svobodný projev hraje důležitou roli (I. ÚS 367/03).

Svoboda projevu a její omezení

Možnost omezit svobodu projevu:

je-li to v demokratické společnosti nezbytné,

pokud projev zasáhl do práv a svobod druhých, do veřejného zájmu na ochranu bezpečnosti státu, veřejné bezpečnosti, veřejného zdraví a mravnosti.

Odpovědnost

Výkon svobody projevu zahrnuje i povinnost a odpovědnost.

adresováno zejména novinářům a provozovatelům vysílání a státním zaměstnancům (tedy i soudcům)

Odpovědnost

Skutečná svoboda projevu vyžaduje odpovědnost k ústavním hodnotám, respekt k pravidlům a svobodám těch druhých.

Média nastolují agendu a ovládají fórum, na němž se projev odehrává, nejenže realizují svobodu projevu vlastní, ale také určují kontury debaty a rozhodují, zda budou jednotliví aktéři do médií vpouštěni či nikoli.

Vztah k novým médiím a sociálním sítím (odpovědnost provozovatelů).

Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (97) 20, o nenávistných projevech ze dne 30.10. 1997

„všechny formy projevu, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti založené na intoleranci, včetně netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminací a nepřátelstvím vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu“

Rámcové rozhodnutí Rady č. 2008/913/SVV z 28. 11. 2008

o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva

„všechny formy projevu, které šíří, podněcují, podporují nebo ospravedlňují rasovou nenávist, xenofobii, antisemitismus nebo jiné formy nenávisti založené na intoleranci, včetně netolerance vyjádřené agresivním nacionalismem a etnocentrismem, diskriminací a nepřátelstvím vůči menšinám, migrantům a lidem přistěhovaleckého původu“

Zásady komunity - Facebook

„přímý útok na lidi na základě tzv. chráněných rysů, tedy rasy, etnika, národnosti, náboženského přesvědčení, sexuální orientace, kasty, pohlaví, genderové identity nebo vážného tělesného postižení či choroby. Útok definujeme jako agresivní nebo ponižující slovní projev, označování někoho za podřadnou osobu nebo výzvy k vyloučení nebo segregaci.“

Zásady komunity - Facebook

Útoky 1. úrovně - určitý jedinec či skupina s výše uvedenými rysy přirovnávání např. k hmyzu; špíně; nemocem; podlidem; zločincům; zvířatům, která jsou inteligenčně nebo fyzicky vnímaná jako méněcenná a další cíleně ponižující přirovnání. Výsměch událostem či obětem zločinu z nenávisli.

Útoky 2. úrovně - cílí na osoby či skupiny sdílející výše uvedené rysy a označují někoho za podřadnou osobu či naznačují mentální (např. idiot, retardovaný), morální (např. příživník, podvodník) či fyzický deficit (např. ohyzdný, nevyvinutý). Výrazy pohrdání (např. nenávidím, X jsou nejhorší), odporu (např. nechutný, odporný) a další nadávky cílené na osobu. Vizualní ekvivalenty výše zmíněného.

Útoky 3. úrovně volají po vyloučení či izolaci výše uvedených osob.

Nenávistný projev

je takový projev, který je přímým útokem na lidi či jednotlivce na základě podezřelých důvodů, jimiž je zejména jejich rasa, etnikum, národnost, náboženské přesvědčení, sexuální orientace, pohlaví, genderová identita nebo zdravotní postižení. Právně zakázaný je pak takový nenávistný projev, který je agresivní nebo ponižující, a označuje někoho za podřadnou osobu, dehumanizuje ho nebo vyzývá k jeho vyloučení nebo segregaci.

Ústavní soud o Facebooku

*„rozsáhlou multifunkční internetovou sociální sítí“
„komunikační platformu, která primárně slouží k navazování
a udržování vztahů online a k šíření informací“*

*„umožňuje především vytváření sítě sociálních kontaktů,
komunikaci mezi uživateli, vzájemné sdílení nejrůznějších
multimediálních obsahů, organizaci událostí a prezentaci
uživatelů, má však také mnoho dalších funkcí. Po registraci
má uživatel možnost vyhledat další uživatele této sítě, se
kterými by byl rád v kontaktu, a požádat je o „přátelství“
(potvrzení oboustranného zájmu o tento kontakt)“*

*jeho povaha není jednoznačně veřejná či soukromá, záleží na
každém uživateli, jakým způsobem si své soukromí nastaví*

Ústavní soud o Facebooku

Zákonné vymezení případů, mezi a způsobů výkonu státní moci (čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod; čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky) umožňuje za splnění všech zákonných podmínek na základě § 72 až 74 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, získat informace ze sociálních sítí, které nejsou volně veřejně přístupné, prostřednictvím informátora či prostřednictvím profilu na sociální síti zřízeného Policií České republiky tak, aby se jím zastřelo, že jde o profil užívaný pro služební účely. K získání informací ze sociálních sítí zmíněnými prostředky není třeba souhlasu soudu.

Ústavní soud o útocích na sociálních sítích

„politický a společenský rozměr daných trestných činů, "vynalézavost" jejich pachatelů a téměř neuchopitelný vývoj komunikačních prostředků k jejich páchání značně znesnadňuje povinnosti soudů“

„útoky na sociálních sítích představují sice technicky specifický, avšak k nástrojům starších totalitních ideologií snadno připodobnitelný způsob nepřipustného vedení politického boje. Je třeba zkoumat, nakolik je takové sdělení na tzv. facebookovém profilu odlišné kupříkladu od pomalování výlohy obchodníka náležejícího k jiné společenské menšině.“

Ústavní soud o útocích na sociálních sítích

Hrozivé historické zkušenosti se stigmatizací společenských menšin by měly nalézt svůj odraz i v hlubším zkoumání pochopení újmy jejich adresátů. Obecné soudy tak musí vždy zkoumat, jak se jednotlivý útok projeví v individuální sféře konkrétního jedince (např. v důsledku jeho ohrožení, obav, poškození dobrého jména), a nakolik jde pouze o nepřípustnou neadresnou politickou kampaň. Z této nelehké situace nemohou soudy uniknout tak, že se procesními postupy budou hlasu těchto potenciálních poškozených preventivně vyhýbat.

Koncept „bránící se demokracie“

„k právním zásadám civilizovaných společností Evropy platných v tomto století náleží i právo vyvodit z útoku na demokracii a na lidská práva a svobody nezbytné sankce a právně i sociálně sankcionovat chování, které ničí základní demokratické principy“

„práva někdejších občanů Československa bylo nutno po ukončení nacistické okupace omezit ne proto, že zastávali odlišné postoje, ale z toho důvodu, že tyto jejich postoje byly v celkovém kontextu nepřátelské vůči samé podstatě demokracie a jejímu hodnotovému řádu“

Nastavit srozumitelné hranice

Nenávistné projevy je třeba rozlišit a ujasnit si hranice mezi projevem

1. dovoleným a pro demokracii potřebným
2. nevkusným
3. nepřipustným (disciplinární postih soudce, pokuta za reklamu atd.)
4. právně zakázaným s civilněprávními důsledky
5. právně zakázaným s trestněprávními důsledky

Z deseti stádií genocidy podle G. H. Stantonona

1. Klasifikace – rozlišení „my“ a „oni“
2. Symbolizace – hanlivá pojmenování a symboly
3. Diskriminace – vyžadováno odlišné zacházení, popírání lidské rovnosti
4. Dehumanizace – popírání lidskosti příslušníků skupiny (švábi, nemoc, horda)
5. Organizace – neformální ozbrojené skupiny
6. Polarizace – extrémisté ve své skupině vyhrocují ideologii

Umějí soudci rozeznat „hate speech“?

Svoboda projevu a „hate speech“

ÚSTAVNÍ
SOUD

Z jednoho soudního rozhodnutí

Krajský soud v Ústí nad Labem v rozhodnutí ze dne 28. 1. 2015 č. j. 4 To 24/2015-42 k nemožnosti náhrady vazby:

Tato opatření stížnostní soud vyhodnotil jako "zcela neúčinná", přičemž v rámci své úvahy o tom, zda by nebylo možné nahradit vazbu zákazem vycestování spojeným s odevzdáním cestovního dokladu, uvedl, že **odevzdání pasu "je u osob vietnamské národnosti pro pravidelnou jejich podobnost minimálním omezením"**.

Z jednoho soudcovského blogu

ve „vybydlování“ bytů jsou naši romští spoluobčané šampioni

Satira – dopis imáma:

Až naše věc vítězně skončí, musíš nějak naložit s bezvěrci. Jsem sice umírněný muslim, ale korán hovoří jasně, bude nutné je vyzabíjet. ... Ty sladké hochy z gay pride organizací naraž na kůl, ať si před smrtí prožijí pořádný orgasmus.

Soudci a nepřípustný projev

ESLP: Kobenter a Standard Verlags Gmbh proti Rakousku zde dne 2. 11. 2006, stížnost č. 60899/00

IV.ÚS 2609/16 z 11. 4. 2017 (11 Kss 6/2015)- limity literární činnosti soudce a jeho svobody projevu

Povinnost zdrženlivosti při projevování názorů a loajality k ústavnímu hodnotovému řádu (I.ÚS 2617/15 z 5. 9. 2016)

Z další souvisící judikatury ÚS

nález sp. zn. III. ÚS 3564/18 z 28. 5. 2019 - právo vyjádřit nesouhlas s pochodem Prague Pride, zákaz účasti ze strany policie

usnesení sp. zn. IV. ÚS 1070/18 ze dne 11. 12. 2018 - Adam Benjamin Bartoš

usnesení sp. zn. II. ÚS 3602/18 ze dne 27. 11. 2018 - Peter Bažo a další

usnesení sp. zn. III. ÚS 215/18 ze dne 30. 8. 2018 - "Měl jsem se líp učit"

zamítavý náález sp. zn. IV. ÚS 2609/16 ze dne 11. 4. 2017 - limity literární činnosti soudce a jeho svobody projevu - Miloš Zbránek

nález sp. zn. I. ÚS 3018/14 ze dne 16. 6. 2015 - rozsah parlamentní indemnity ve vazbě na výroky poslance učiněné na síti Facebook - Otto Chaloupka

zamítavý náález sp. zn. IV. ÚS 2011/10 ze dne 28. 11. 2011 - propagace neonacismu (extrémistického hnutí Národní odpor)

nález sp. zn. I. ÚS 3018/14 ze dne 16. 6. 2015

Parlamentní imunita náleží Parlamentu jako celku, nikoli jeho členům. V případě indemnity je tedy chráněn primárně Parlament jako debatní fórum mezi poslanci a senátory, a nikoliv individuální svoboda projevu či osobní výsady jednotlivého poslance či senátora.

K aktivaci indemnity poslanců a senátorů ve smyslu čl. 27 odst. 2 Ústavy proto musí být kumulativně splněny následující podmínky: 1. musí jít o sdělení informace nebo vyjádření názoru slovem, písmem, obrazem či jiným způsobem; 2. tento projev musí být učiněn na schůzi Poslanecké sněmovny či Senátu, jejich výborů, podvýborů či komisí včetně vyšetřovacích komisí anebo na společné schůzi Poslanecké sněmovny a Senátu či těchto orgánů a 3. tento projev učiněný při jednání komory či jejich orgánů nesmí směřovat výhradně navenek, ale vůči dalším účastníkům parlamentní debaty v širším slova smyslu.

nález sp. zn. I. ÚS 3018/14 ze dne 16. 6. 2015 – stíhaný projev

Vase (c.) arogance prerostla už dávno do rozmeru, které vyžadují reakci. Slušní lidé dlouho snaseli vaše krádeže, agresivitu a neoprávněné požadavky na další a další výhody. Ale jak každý rozumný člověk ví, tohle nemohlo pokračovat do nekonečna. Lidé se bojí na ulici, mají strach o své děti, necítí se bezpečně a také jsou už unavení z toho, že svých peněz, které vydělávají prací, musí živit tisíce vašich rodin. Chodí tyto peníze vydělávat v době, kdy spousta z vás tráví čas v hernách a kasínech ... Tlačíte a něco nutně musí prasknout. Brzy... Berte to ode mě jako dobrou radu. Mějte ji zadarmo ... lidé jsou na hraně a ještě pár takovýchto c. provokací a začne mazec. A pak je neochrání ani tezkoodenci."

"Ale jen tak dál, holoubkové, ještě trochu tláčte a ono to nekde rupne. Lidé jsou už na hraně, tak potlačte a začne divočina. Už slyším ten rev. Bude jedno, jak rychle umíte utíkat."

Další typ oběti – individualizované

Aktivisté a aktivistky, novináři a novinářky, právnická povolání

Například v migrační krizi – někdy větší nenávisť vůči „vítačům“ než vůči uprchlíkům

Nedovolené šíření sexuálních záznamů na internetu (tzv. revenge porn), zpravidla genderově podmíněné

Shrnutí

Více respektovat práva obětí a myslet na to, aby právní reakce nevedla k jejich stigmatizaci či další viktimizaci

Vyjasnit a dodržovat hranice mezi nepřípustným a trestným projevem. Reagovat přiměřeným prostředkem.

Zvýšit povědomí o tom, kudy vede hranice nezákonnosti.

Děkuji za pozornost

Ústavní soud
Joštova 8, 660 83 Brno 2, tel.: 542162111, www.usoud.cz
katerina.simackova@usoud.cz

ÚSTAVNÍ
SOUD